אמר רבי זירא שאני ר"ח מתוך שכולל לשחרית וערבית כולל נמי במוספין ומי אית להו לב"ש כולל והתניא ר"ח שחל להיות בשבת ב"ש אומרים מתפלל שמנה וב"ה אומרים [א]מתפלל שבע קשיא: וכולל עצמו תנאי היא [א]דתניא שבת שחל להיות בר"ח או בחולו של מועד [ב]ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו שבע ואומר מעין המאורע בעבודה ר' אליעזר אומר בהודאה ואם לא אמר מחזירין אותו ובמוספין [ג]מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע רשב"ג ור' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומרים כל מקום שזוקק לשבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע מאי הוה עלה א"ר חסדא [ד]זכרון אחד עולה לו לכאן ולכאן וכן אמר רבה זכרון אחד עולה לו לכאן ולכאן: ואמר רבה כי הוינא בי רב הונא איבעיא לן מהו לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים כיון דמזמן לזמן אתי אמרינן או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן לא הוה בידיה כי אתאי בי רב יהודה אמר אנא [ה]אקרא חדתא נמי אמינא זמן א"ל רשות לא קא מיבעיא לי כי קא מיבעיא לי חובה מאי א"ל רב ושמואל דאמרי תרווייהו אין אומר זמן אלא בשלש רגלים מיתיבי יתן חלק לשבעה וגם לשמונה ר' אליעזר אומר שבעה אלו ז' ימי בראשית שמונה אלו ח' ימי מילה ר' יהושע אומר שבעה אלו שבעה ימי פסח שמונה אלו שמונה ימי החג וכשהוא אומר וגם לרבות עצרת ור"ה ויוה"כ מאי לאו לזמן לא לברכה הכי נמי מסתברא דאי ס"ד לזמן זמן כל שבעה מי איכא הא לא קשיא דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליום אוחרא מ"מ בעינן כוס לימא מסייע ליה לר"נ דאמר [ב]ר"נ זמן אומרו אפילו בשוק הא לא קשיא דאיקלע ליה כוס התינח עצרת ור"ה יום הכפורים היכי עביד אי מברך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עליה ואסר ליה [ג]דהאמר ליה רב ירמיה בר אבא לרב מי בדלת וא"ל אין בדילנא לברוך עליה ולנחיה [ד]המברך צריך שיטעום ליתביה לינוקא לית הלכתא כרב אחא (א) דילמא אתי למסרך מאי הוי עלה שדרוה רבנן לרב [ה]יימר סבא קמיה דרב חסדא במעלי יומא דריש שתא אמרו ליה זיל חזי היכי עביד עובדא תא אימא לן כי חזייה א"ל דלויה לרטיבה רפסא ליה בדוכתיה אייתו ליה כסא דחמרא קדיש ואמר זמן [ו]והלכתא אומר זמן בר"ה וביוה"כ והלכתא זמן אומרו אפילו בשוק: ואמר רבה כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן [ז]בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי לא הוה בידיה אתאי לקמיה דרב יהודה ולא הוה בידיה אמר רבא נחזייה אנן דתניא [ח]ט' באב שחל להיות בשבת וכן

רש"י

אמר ר' זירא. לעולם צריך להזכיר ומיהו לבית שמאי ברכה באנפי נפשה לראש חדש לא בעי ולאו משום דזכרון דראש השנה עולה לו דמשמע דכיון דראש השנה הוא היינו ראש חדש דאי הוה נמי שבת וראש חדש ולאו ראש השנה לא בעי ליה ברכה בפני עצמה אלא חותם מקדש השבת וישראל וראשי חדשים והלכך בראש השנה נמי חותם מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים ואע"ג דבשבת וראש השנה בעי לכל חד ברכה בפני עצמה בראש חדש מודו דמתוך שכולל ברכתו בתוך ברכת היום שחרית וערבית ואפילו בשאר שבתות דההיא ודאי אפילו לבית שמאי פשיטא לן דלא בעי לכל חד ברכה לעצמו דהא אי הוה מיקלע בחול אין לו ברכה שחרית וערבית אלא אומר יעלה ויבא בעבודה והלכך כי מיקלע בשבת אפילו למאן דאמר לקמן דבשבת לא מדכרינן דראש חדש בעבודה אלא בברכת היום מיכלל הוא דכיילינן ולאו בפני עצמה: **כולל נמי במוספין.** לבית שמאי ואע"ג דבחול אית ליה ברכה במוספין לעצמו הכא מיכלל הוא דכיילינן הואיל וכולל שחרית וערבית אבל שאר ימים טובים דאית להו ברכה ערבית ושחרית כי מיקלעי בחול בהני פליגי בית שמאי כי מיקלעי בשבת מצרכי להו ברכה בעצמן לכל תפלותיהם: **ומי אית להו לבית שמאי כולל.** בברכת המוספין של ראש חדש דאיקלע בשבת: **מתפלל שמונה.** של ראש חדש ושל שבת ובמוספין קאמר: **קשיא.** וש"מ כיון דבשאר שבתות קא בעו ב"ש ברכה לראש חדש ובר"ה לא בעו דטעמא משום דזכרון דראש השנה עולה לו וש"מ אפילו מכלליה ולאדכורי נמי לא בעינן: **וכולל עצמו.** דשחרית וערבית בראש חדש שחל להיות בשבת: **תנאי היא.** דאיכא תנא דאפילו כולל לית ליה אלא אומר יעלה ויבא בעבודה כבחול אבל בברכת היום אינו נזכר כלל אפילו בכוללו: **ומתחיל בשל שבת.** ונותן לנו את יום המנוח הזה ומסיים בשל שבת מקדש השבת ותו לא ומיהו במוספים באמצע ברכה הוא נכלל אבל שחרית וערבית אינו נכלל אפילו באמצע והאי תנא לית ליה כולל שחרית וערבית: **כל מקום שזוקק לשבע.** ואפילו שחרית וערבית: **קדושת היום.** של ראש חדש עם של שבת כגון את יום המנוח הזה ואת יום ראש חדש הזה ואם מועד הוא את יום השבת הזה ואת יום חג פלוני הזה: (פסק. ובמסכת ביצה קבעינן הלכתא דלא כי הני תנאי דמסיימי בשל שבת לחודיה במוספין אלא אף קדושת היום בעי לאדכורי בחתימה מקדש השבת וישראל והזמנים ובראש חדש מקדש השבת וישראל וראשי חדשים אבל במאי דקאמר שחרית וערבית מתפלל כדרכו ואומר מעין המאורע בעבודה הלכתא כוותיה וגבי כולל דשחרית וערבית קבעינן אין הלכה כאותו הזוג דאמרי כל מקום שזוקק לשבע כולל בפרק שני דביצה)[י]: **מאי הוי עלה.** מהו להזכיר של ראש חדש בראש השנה: **אקרא חדתא.** כשאני רואה דלעת חדשה משנה לשנה אמינא זמן: **אלו שבעת ימי בראשית.** השבת נבחר מתוכה[כ]: **שמונה ימי מילה.** השמיני נבחר מתוכה[ל]: **אלו ז' ימי הפסח.** שאתה צריך לתת חלק לכולם ולקמן מפרש מאי חלק: **לברכה.** דמברכים כל יומא מקדש ישראל והזמנים: **מכל מקום כוס בעינן.** לעיל מהדר לאוקומי הכי נמי מסתברא דאי ס"ד זמן זמן כל ז' מי איכא ודקאמר דאי לא אמר האידנא אומר למחר וליומא אחרינא האי נמי ליתא דהא כוס יין בעי לומר הברכה עליו וסתמא דאינשי יומא קמא אית להו כוס אבל בשאר יומי לכולי עלמא לית להו: **הא לא קשיא דמיקלעי ליה כוס.** ולעולם אזמן קאי ולרב נחמן לא תסייעיה: **תינח עצרת וראש השנה.** איכא למימר דזמן אכוס קאמר ליה אלא יום הכפורים אי בזמן מוקמת ליה על כרחיך סייעתא לרב נחמן היא דעל הכוס היכי ליעביד אי מברך עליה ושתי ליה וכו': **מי בדלת.** פעם אחת נתקשרו שמים בעבים והתפלל רב של שבת מבעוד יום ואמר ליה רב ירמיה לרב מי בדלת מן המלאכה משקבלת עליך שבת ואמר ליה אין בדילנא: **ליתביה לינוקא.** לשתותו לאחר שיברך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו דווקא קאמר אמברך דהוא הדין כי שתי אחרינא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך ומכי טעם ליה אחרינא שפיר דמי וכדתניא נמי בגמרא דפרק ראוהו בית דין (ר"ה כט:) לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמהם שהרי הן יכולין לעשות אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות ואף על פי שהוא לא טעם אלא בניו שפיר דמי ואף על פי שבירך עליה ברכת המוציא: [ס]דרב אחא בר יעקב ° לא איתפרש: **דאתי למיסרך.** התינוק (לאחר) המנהג זה ולשתות ביום הכפורים אחר שיגדיל: **מאי הוי עלה.** צריך לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים או לא: **כד חוייה.** רב חסדא לרב ייבא: **אמר ליה דלויה לרטיבא רפסא ליה בדוכתיה.** המגביה עץ לח שאינו ראוי להיסק בידוע שצריך למקומו הואיל ואליו אינו צריך שעל חנם לא הגביהו כלומר על חנם לא באת לכאן:

וכן

תוספות

לית הלכתא כרב אחא בר יעקב. פירש רש"י ולא איתפרש ור"ח פי' דבפרק מולין (שבת ד' קלט.) גבי כשות' פריך וליתיב לינוקא דישראל ומשני דילמא אתי למיסרך וקים לן דרב אחא בר יעקב הקשה אותה קושיא[ט]: **דלמא אתי למיסרך.** אומר רבינו שמואל דוקא גבי זמן שהוא קבוע חיישינן דלמא אתי למיסרך אבל אם אירע ברית מילה בט' באב או ביוה"כ דלא הוי אלא אקראי בעלמא לא חיישינן דלמא אתי למיסרך ומעשה היה בחופה בעשרה בטבת נתנו הכוס לתינוק לשתות: [ומעשה היה בברית מילה ברבינו יעקב בר יקר שחל עשרה בטבת בשבת והוא היה אב"ד וצוה להתפלל מנחה גדולה ורחצו ואכלו מפני שיו"ט שלהן היה מדכתיב שם אגני כו' והאי דלא מברכין שהחיינו משום צערא דינוקא. תוס' שאנ"ץ]:

עין משפט נר מצוה

קב א מיי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יא סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' תכה סעיף ג:

קג ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף א [ועי' תג סעיף כ]:

קד ג מיי' שם טור ש"ע א"ח סי' תכה סעיף ג:

קה ד מיי' פ"י מהלכות תפלה הלכה ה סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' תקפב סעיף ו [וברב אלפס שבועות סוף פ"א דף רפו]:

קו ה מיי' פ"י מהלכות ברכות הלכה ג סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רכה סעיף ג:

קז ו מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה כג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' תריט סעיף א:

קח ז (מיי' פ"א מהל' תענית הל"י) טוש"ע א"ח סי' רמט סעיף ג ד:

קט ח מיי' פ"ה מהל' תעניות הלכה ח סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקנב סעיף י:

◆

רבינו חננאל

וקי"ל כי הא מתניתא שבת שחלה להיות בראש חדש או בחולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל ככל שבת. ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת, ואומר קדושת היום באמצע. א) [וכן] [ולית] הילכתא כהני תנאי כל מקום שזוקק לשבע כגון שבת ואפילו בערבית שחרית ומנחה, מתחיל בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע [ומסיים] בשל שבת. והני מילי בראש חדש וחולו של מועד, אבל ביום טוב אפילו בערבית ובשחרית ובמנחה מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ב), ואומר קדושת היום באמצע. ירושלמי ר' יוסא משלח כתוב לון אע"פ ששלחנו לכם סידרי מועדות אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש. רב חסדא ורבה דאמרי תרווייהו זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. אמר רבה איבעיא להו מהו להזכיר זמן בראש השנה וביום הכפורים. ואמר [ליה] רב ושמואל דאמרי תרווייהו אין אומרים זמן אלא בשלשה רגלים בלבד. ומותבינן עלייהו מיהא תן חלק לשבעה וגם לשמונה, ר' אליעזר אומר שבעה אילו ז' ימי בראשית, שמונה אילו שמונת ימי מילה. ר' יהושע אומר שבעה אילו ז' ימי הפסח, שמונה אילו ח' ימי החג, כשהוא אומר וגם לרבות גם עצרת וראש השנה ויום הכפורים. מאי לאו הני כולהו עיקר לקדש אותן בזמן, אתה וגם לרבות גם עצרת מפני שהוא יום אחד, וראש השנה ויום הכפורים שאין בהן לא שבעה ולא שמונה שתתן להם חלק בזמן. הנה יש בהן זמן. ודחו רב ושמואל לא, לעולם זמן אין בהן אלא מהו החלק שתתן להם הזכרה בברכת המזון כמו פסח וסוכות. הכי נמי מסתברא דראש [השנה] ויום הכפורים אין בהן זמן משום דליכא זמן אלא בכוס. אי אמרת בדאיקלע ליה כוס, תינח ראש השנה, אלא יום הכפורים היכי ליעביד [אין] מייתו כוס ומברך עליה ומדכר זמן ושתי ליה, מכי אמר זמן קבליה ליום הכפורים עליה ואתסר בשתיה, דאמר ליה רב ירמיה לרב כיון דאת מצלי של שבת מבעוד יום מי בדלת וקיבלת לשבת עלך, ואמר ליה בדילנא, ליבריך אכסא

רבינו חננאל (המשך)

ולישבקיה, המברך צריך שיטעום, ליתביה לינוקא ולישתייה דלאו בר חיובא הוא, לית הילכתא כרב אחא בר יעקב דשרי בכי האי גוונא, דחיישי דילמא אתי ינוקא למיסרך וישתה כוס ברכה כי האי גוונא ביום הכפורים והוא גדול, כיוצא בו גרסינן בשבת פרק ר' אליעזר אומר תולין וכו' וליתן לינוקא דישראל אתי למיסרך כו'. ואפסקא הילכתא אומר זמן בראש השנה ויום הכפורים, וזמן אומר אפי' בשוק ולא צריך כוס. פי' דליוה לרטיבא (ופסא) [ורפסא] לי בדוכתיה. כיון שראה שמרימין עץ לח שאינו ראוי לשריפה, אמר שמא יש לו תחתיו דבר טמון או שמא להכות בו אדם מתבונן לכך שואל מה עיסקך (וכן כיון שראה ומדקדק) [והוא מדקדק אחריו]ג). אמר רבא איבעיא לן בני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא, ובמעלי יומא טבא מהו למיתב כולי יומא בתעניתא. ושקלי וטרו בה טובא.

מסורת הש"ס

א) ביצה יז. [תוספתא ברכות פ"ג ה"י] ע"ש תוספתא איירי בר"ח והוס"ת כמו"ל, ב) [סוכה מו:], ג) ברכות מו:, ד) [שם נג. פסחים קה:], ה) [בשאלתות סוף וזאת הברכה איתא רב ייבא סבא וכן גירסת רש"י לפנינו], ו) תענית כט:, ז) [דף יז.], ח) נ"א: מתוכם, ט) עי' בנדה מו:, י) [לאחיו יעב"ץ], כ) [ועי' תוס' שבת קלט. ד"ה וליתן],

◆

תורה אור השלם

1. תֶּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה כִּי לֹא תֵדַע מַה יִּהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ: קהלת יא ב

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' לית הלכתא כרב אחא בר יעקב דילמא אתי למסרך. נ"ב עיין בפרק תולין דף קלט במ"ש התוס' בד"ה וליתן ליה:

◆

גליון הש"ס

רש"י ד"ה דרב אחא בו' לא איתפרש. ועי' ברכות מה ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ:

◆

מוסף רש"י

מתפלל כדרכו שבע. כשאר שבתות, כי היכי דבחול אין לו למועד ברכה קבועה בשלש תפלות הללו, אף בשבת אין צריך לקבוע לו ברכה לבית שמאי ולא לכללו לבית הלל (ביצה יז.). מעין המאורע. ראש חדש או מועד, בעבודה. כגון יעלה ויבא בברכת עבודה (שם). בהודאה. כמו שאומר על הנסים בחנוכה ופורים (שם). כל מקום שזוקק לשבע. ואפילו ערבית שחרית ומנחה (שם). לימא מסייע ליה לר"נ. הא דקתני ברכה כל ז' ומפרש דהיינו זמן, דאמר ר"נ זמן אומרו אפילו בשוק. בלא כוס (סוכה מו.). מי בדלת. מן המלאכה, הואיל וקבלת עליך שבת בתפלתך (ברכות כז:). המברך צריך שיטעום. לו הוא או אחד מן המסובים ובשתיית אחד מהן יצאו כולן, אבל אין מברכין על הכוס אם לא ישתה אחד ממנו ואפילו בשתיית תינוק שפיר דמי (רשב"ם פסחים קה.).

א) נראה דצ"ל ולית הילכתא כהני תנאי דהא בהדיא אמר רב הונא בביצה דף י"ז ע"א דאין הלכה כאותו הזוג [illegible] ב) [illegible] ישראל והזמנים ודלכר רבינו צ"ע. ג) ע"פ הערוך ע' רפס.